

Sreten Mokrović

NEZABORAVNA PLOVIDBA SA ŽORŽOM PAROM

Pokušat ću, pogledom glumca, dati svoj doprinos u osvjetljavanju značenja Žorža Para kao čovjeka i kao redatelja. Ispričat ću jednu posve osobnu priču; priču koja je za mene bila početak jednoga posebnog prijateljstva koje se potvrđivalo od našega prvog susreta do danas.

Priču o Žoržu kojeg sam osobno upoznao tek 2000. godine.

Tog jutra došao sam na probu u kazalište Gavella gdje sam tada bio zaposlen i pio sam kavu kad mi je zazvonio mobitel:

Dobar dan, ovdje Žorž Paro, jesam li dobio gospodina Mokrovića?

Da, da, ja sam, izvolite, Žorž...

Prije nego što vas bilo šta drugo pitam, moram vas pitati želite li uopće sa mnom razgovarati...

Naravno da... želim... samo izvolite, zašto ne bih s vama razgovarao...?

Onda u redu, volio bih se s vama naći da razgovaramo o jednom projektu, o jednoj drami koja to zapravo i nije – radi se o Ghelderodeovoj drami Kristofor Kolumbo, a koja

ima puno veze sa Krležinim Kolumbom. Prevodi je Venco Kapural jer kod nas u Hrvatskoj do sada još nije bila prevedena... Vi biste igrali ulogu Kolumba... prijevod bi trebao biti gotov za nekoliko dana, pa ako ste voljni onda bi se našli i razgovarali... Inače, mi bismo to izveli na Dubrovačkim ljetnim igrama...

Ma da, zašto ne... dapače...

Odlično, hvala vam, baš mi je drago da pristajete... nazvat ću vas za par dana, kad prijevod bude potpuno gotov, pa ćemo se naći uživo da porazgovaramo i dogovorimo se oko svega...

Prijevod drame dočeka me je nakon nekoliko dana na porti Gavelle. Našli smo se uživo nekoliko dana poslije u njegovoj kancelariji – tada je bio intendant HNK-a – i počeli smo razgovor na temu Kolumba. Pričao mi je o snu čovjeka u potrazi za Novim, u bijegu od poznatog, neka opća mjesta koja su bila vezana uz ulogu Kolumba u povijesnom kontekstu i u kontekstu drame. Krležine i Ghelderodeove.

Michael de Ghelderode: *Kristofor Kolumbo*, Dubrovačke ljetne igre, 2001.

Tako sam se našao sučelice Žoržu Paru, licem naspram lica s čovjekom kojeg sam na ulici pozdravljao s poštovanjem, nesiguran poznaje li me uopće, i koji bi mi uvijek vrlo pristojno, s kolegijalnim prepoznavanjem, odzdravio, kao da se sasvim sigurno znamo; s čovjekom čijeg sam dubrovačkog *Areteja*, kao klinac koji želi upisati Akademiju, davnih sedamdesetih, gledao u obje verzije, s Ton-

kom Lonzom i Mišom Martinovićem, a da se više ni sam ne sjećam kako, jer za ulaznice nisam imao novaca. S čovjekom o čijem sam *Eduardu II.* s Božidarom Bobanom u glavnoj ulozi slušao priče koje su iz druge ruke nepričljive, a koje su dobile dimenziju mita; priče pune zanosu i divljenja spram predstave i događanja vezanih uz predstavu; priče pune atmosfere koje su mi stvarale

dojam da sam možda ipak na trenutke bio tamo i svjedočio toj magiji što su mi je sudionici i gledatelji toga kazališnog čuda prenosili.

Sjedim nasram čovjeka čijeg sam *Kolumba*, onoga Krležinog, kao srednjoškolic planirao ići gledati u Dubrovnik, ali za mene je tada Dubrovnik bio predaleko i nedostižno odredište pa sam mogao samo preko novina i televizijskih prikaza pratiti izvještaje s proba i komentare nakon odigrane premijere. I naravno, u mašti pratiti plov oko Lokruma.

I evo me sada s tim čovjekom u sobi intendanta HNK-a na čitanju Ghelderodeova *Kolumba*. Ja igram Kolumba i jako sam uzbuđen – s jedne strane osjećam teret uloge i veliku odgovornost i poštovanje spram čovjeka nasuprot, a s druge strane osjećam nerv i energiju uloge koja je preda mnom pa joj se prepuštam s voljom i veseljem.

Genijalan tekst – tako sam mislio o tome djelu tada, a i danas. Tada mi Žorž nije uopće spominjao da ću se kao Kolumbo sresti s neprežaljenim i neviđenim Krležinim Kolumbom iz sedamdesetih (s Božidarom Bobanom), da će se u predstavi pojaviti i Ibrica Jusić i Drago Mlinarec koji su također sudjelovali u toj predstavi, i da ćemo Boban i ja odigrati scenu dva Kolumba na Porporeli u dijalogu iz Ghelderodea-Krleže. To saznajem tek u Dubrovniku.

Dočekao me je u jeans-košulji i trapericama. Odmah smo sjeli za stol i počeli čitati. Trenutačno me fascinirala bistri na i jasnoća kojom govori, jezgrovitost misli te otvorenost i povjerenje koje nudi. Osjećam zanos i uzbuđenje kao da radim kazalište s dobrim prijateljem u kuhinji moje mame, kao da radim neku sasvim osobnu stvar. Moj život postaje nepredvidiva plovidba u nepoznato, bez ikakve izvjesnosti, bez sigurne luke; počinjem raditi nešto možda čak važnije od samog života.

Dakle, nalazim se, tada kao četrdesetogodišnji glumac u intendantskoj sobi HNK-a s Žoržom Parom i čitamo Ghelderodea. Ja ulogu Kolumba, on sve ostale.

Naravno, cijeli tekst sam pročitao već doma, ali me zani-ma kako ćemo ga zajedno pročitati, što će mi on reći. Struktura drame je jednostavna, sastoji se od niza relativno kratkih i duhovitih scena, nakon kojih Kolumbo u samoći ima dugačke introspektivne monologe u kojima raz-

mišlja o smislu putovanja, dakle o smislu života uopće, o vlasti i ljubavi. Primjećujem kako me Žorž pažljivo sluša i pušta bez intervencija kroz dugačke monologe, a tek na pojedinim mjestima, vezanima uz vrijeme događanja (15. stoljeće), sugerira mi da ćemo raditi na nekim *bojama* koje bi htio vidjeti/čuti u predstavi. Na kraju probe komentira:

Glete, Mokri, meni je jako važna ova proba, vidim da vi to jako lijepo razumijete i to me vrlo veseli, mislim da mi nećemo imati nekih problema u razumijevanju toga što stvaramo. Prije odlaska u Dubrovnik nas dvojica ćemo se naći još nekoliko puta i baviti se samo s vašom ulogom, da taj dio posla obavimo u Zagrebu, pa će nam u Dubrovniku, kad nam se priključe vaši kolege, biti puno jednostavnije jer ćete vi biti spremni. Ove manje uloge i tak' samo dodu, kažu tih par rečenica i odu se kupat na Lokrum, a vi i ja ostajemo raditi... Tko nam je kriv?'

Tu počinje, čini mi se, moje dublje razumijevanje Žorža: lakoća, nevjerojatna lakoća misli, jednostavnost u izražavanju koja sugerira dubinu i upućuje na skrivenu istinu od koje dramski tekst živi; tu počinje povjerenje, prepoznavanje. Poslije probe osjećam se ispunjeno, slobodno, uhvatio sam vjetar u jedro i jedva čekam Dubrovnik.

Nalazimo se u Dubrovniku početkom kolovoza, Žorž nas okuplja na prvoj zajedničkoj probi, predstavlja svakog pojedinačno, upoznaje nas s mladim kolegama i odmah počinju probe u Kazalištu Marina Držića. Tu su Maca Žarak, zadužena za kostime, tu je Dinka Jeričević, koja će na kraju predstave dignuti jedro pod Sv. Ivanom ne bi li Dubrovnik *otplivio*, Miljenko Vikić zadužen za pokret i ples pod pravim zvijezdama. Žoržova stara ekipa s kojom sam se, očekivano, bez mnogo riječi jako dobro razumijevao. Dva tjedna radili smo u povlaštenim, ugodnim uvjetima na sceni rashlađena kazališta u dvije smjene, jutarnjoj i večernjoj, kolege su dolazili i odlazili, pošteno odradili svoj dio posla, a Žorž i ja bismo ostajali u obje sihte i radili.

Oko ponoći, na kraju probe – nakon što je cijeli dan bio u dijalogu s ulogama koje je želio ostvariti na sceni, u razgovoru oko svih tehničkih detalja buduće predstave: s upravom Iğara, s novinarima koji su ga salijetali – dignuo bi se sa stolca i rekao: *OK, za danas smo gotovi, djeco*

hvala vam, vidimo se sutra u deset ujutro, i laganim bi korakom, kao da ništa nije bilo, krenuo doma na odmor, ali uvijek u društvu s nekim od suradnika ili glumaca s kojima je imao nešto podijeliti, reći, prokomentirati.

Idućeg jutra već bismo se ritualno nalazili u Talira na kavi i tako smo jednog dana, uz kavu, i prešli na Ti.

Premijera se približavala, njegova korespondencija s ravnateljem drame Iğara Joškom Juvančićem se razvijala (preko glasnika), slali su si poruke, hoće li to biti dobra predstava ili ne, tko će koga nadmašiti i mnoge druge šifre koje nisam razumio, a bile su vezane uz njihovu kazališnu povijest iz nekih drugih vremena. Igrali su igru dvojice frajera iz susjednih ulica koji još nisu riješili pitanje koji je od njih dvojice glavni frajer u kvartu.

Uglavnom, poslije jedne večernje probe rekao mi je:

Čuj, Mokri, mislim da smo dost' probali unutra, u kazalištu, ajmo mi na svjetlo dana, na Porporelu gdje ćemo i igrati. Dinka je već postavila neke praktikable, to će biti naša scena, pa da vidimo kako je to na svjetlu dana, uz turiste koji tamo hodaju i kupače... ali ništa ti ne brini, ja sam rekao Dinki da nam postave one pregrade-panoe od Iğara tako da turisti i ostali znatiželjnici neće moći ništa vidjeti pa će otići... ne budu nam smetali.'

Ma super, Žorž, jedva čekam da odemo na pravu scenu gdje ćemo igrati da osjetimo pravu atmosferu, da vidimo i osjetimo prostor, da se naviknemo na nje, da ga prihvatimo.

Sljedećega dana nalazimo se na Porporeli i probamo iza panoa festivala na kojima piše *Libertas*, ali svakoga trenutka miču se panoi, proviruju dječje glave, roditelji pomažu da djeca bolje vide, fotoaparati škljocaju, opuštena lica se smješkaju iako ništa ne razumiju, s druge strane kupači komentiraju, smiju se, fučkaju, navijaju, sa Sv. Ivana nam mašu, zovu nas... ne razumiju oni muku moreplovca/tragača za novim, nemaju oni sućuti za usamljenog tragaoca i njegovu muku. obraćam im se mudrim Ghelderodeovim tekstom, ali ništa... samo se smješkaju, zbijaju šale na moj račun, upiru prstom u mene, pokazuju me ženi, mužu, djeci, kao neku čudnu biljku. Tražim neko oko koje me sluša, koje me želi čuti, obraćam se prema kolegama kojima je užasno vruće, traže kvadrat sjene da

se sakriju od sunca i jedva čekaju da ovo mučenje na suncu prođe – popodne i uvečer će biti puno lakše – spuštam pogled na stolac ispred sebe, tik do ruba scene gdje na zvizdanu sjedi Žorž, s plavom iznošenom, izbljelijelom kapicom, gleda me i sluša s jedva primjetnim smiješkom mudraca, dijeli moju sudbinu na suncu i u drami plova, koji u tom trenutku jedva da nazire svoj smisao. Gledam u *kapetana* i vraća mi se snaga, nestaju neugodne okolnosti oko mene i sadržaj se fokusira, vraća se igra, postajem srednjekovni glumac s trga, s ulice...

U pauzi probe, Žorž mi kao usput prilazi i kaže:

Bravo, Mokri, čestitam, kad si ovo izdržao možeš sve.

Nakon toga prekida probu i kaže da se panoi maknu, mene zove na stranu.

Gle, Mokri... kaj se više skrivamo, to će oni htjet više vidjeti, mičem panoe da imamo više mira. Oni će gledati, a ti ih uzmi za pravu publiku i svoje monologe govori njima kao i na predstavama.

OK, Žorž, ajmo probati.

Nakon kaotičnih, raspršenih i nefokusiranih proba s panoima koji su nas trebali odvojiti, stvari dolaze u fokus, djeca sjede tik do mene i slušaju, roditelji na distanci nadgledaju svoju djecu, ali i slušaju toga ludog moreplovca.

Žorž na istome mjestu, u stolici tik do praktikabala, u prvom redu partera, strpljivo, po tko zna koji put gleda scene, monologe, a osmijeh mu je izraženiji, primjetljiviji.

Mokri, ovo ti je pravi ispit iz glume, ovako je i nastalo kazalište – na trgu, ulici, ovako su tvoji prethodnici zarađivali za život: ide – ide, ne ide – ne ide, briši van iz grada što prije...

Prolaze dani, premijera se približava, Maca je završila kostime, Dinka već spušta jedro sa Sv. Ivana, Kolumba se diže na dvadesetak metara visine na dizalici koja je kupljena samo u tu svrhu, za predstavu. Kreću scene razgovora dvaju Kolumba, onoga Krležina i Ghelderodeova. Počinjem sagledavati cjelovitu sliku predstave o smislu/besmislu potrage za novim, o putu spoznaje jedne te iste uloge kroz vizuru dvojice pisaca, shvaćam prolaznost vremena i smrtnost kao neminovnost u spoju ta tri vremena – onoga Kolumbova, onog Ghelderodeova i onoga

M. de Ghelderode: *Kristofor Kolumbo*

Krležina. Nemoć, ali i ogromnu čovjekovu moć da mijenja svijet, pomiče granice. I cijenu koju za to plaća.

Premijera... predstava je veliko iznenađenje, neočekivani događaj. Publika – tzv. obična, oduševljena je, struka djelomično, nekima se nije sviđela. Zaključujem – vrijedilo je truda.

I dalje smo kod Frana u Taliru redoviti na kavi. Prilaze nam

ljudi, čestitaju, prihvaćamo čestitke s neskrivenim ponosom i veseljem. Žorž me povremeno potapša po ramenu, osjećam njegovo zadovoljstvo i – zahvalnost. Vrijeme nam u jednom trenutku kviri veselje, jak je vjetar, predstava se otkazuje. Pita me sutradan bi li mogao odigrati dvije predstave u jednoj večeri da publika koja je već kupila karte ne bude uskraćena. Svakako, kažem.

Ali gle, Mokri, interes je jako velik, bi li mogao dvije večeri za redom?

Mogu, Žorž.

Bravo, hvala ti, to sam si i mislio.

Završavaju Igre, Miljenko je u svom stanu napravio gozbu za cijelu ekipu, sutra putujemo svojim kućama. U jednom trenutku, prije nego što ću na spavanje prije puta, prilazi mi Paro:

Mokri, to da ti nisi dobio Orlanda to je jedna svinjarija, znam da je to samo jedan kipić na kojem se poslije skuplja prašina, ali ti si tu nagradu zaslužio, samo sam ti to htio reći, i da dio odgovornosti zašto je nisi dobio ide na moj brk.

Žorž, puno ti hvala na povjerenju i na tome da smo zajedno plovili, ne vidim veće nagrade... e da, ako pomisliš da bi ti mogao opet biti na palubi, samo zovi... naravno da želim s tobom razgovarati. I raditi!

I radili smo... tri sezone poslije u „Gavelli“, zatim na Splitskom ljetu, a nekoliko puta nisam mogao odgovoriti na njegov poziv jer sam bio zauzet probama u matičnom ZKM-u.

Svaka suradnja bila je priča za sebe, ali po jednoj stvari istovjetna ovoj koju sam opisao, jer je svaka bila obilježena Žoržovom pameću, znanjem, lakoćom i duhom koji je sve brzo vidio, razumio i prihvaćao.

Okolnosti života i kazališta na čudan su način spojile i danas gledam na to kao na dragocjeno i nezamjenjivo iskustvo.

Želim li razgovarati s tobom?

Da, Žorž. Želim. Hvala ti na pozivu.